ORTADOĞU'DAKİ ÇATIŞMALARDA ASİMETRİK UNSURLARIN YÜKSELİŞİ: DEVRİM MUHAFIZLARI VE RUS ÖAŞ'LER

GÖKHAN BATU
Araştırma Asistanı ORSAM

> Suriye'deki rejimin bekasını ulusal güvenliğinin bir parçası olarak gören İran için gelişmeler önemli bir tehdit algısı ortaya koyarken hem Suriye'de hem de Libya'da nüfuz alanı oluşturan ve/ya bunu geliştiren Rusya için fırsat teşkil etmiştir.

Suriye örneği başta olmak üzere Ortadoğu'da çıkarları için konvansiyonel olmayan yöntemlere başvuran Rusya ve İran'ın, Özel Askerî Şirketler (ÖAŞ) ve Devrim Muhafızları aracılığıyla yürüttüğü asimetrik savaşlarda amaç ve kapsam bakımından paralellikler göze çarpmaktadır. Bu kapsamda iki ülkenin uygulamalarının, müdahale yaklaşımlarının, aracı yapıların mimarisinin ve yasal statü açısından mezkûr unsurların değerlendirilmesi faydalı olacaktır.

ZAYIFLAYAN DEVLET YAPILARI

Özellikle toplumsal taleplerin sokaklara taşan kitleler tarafından en aşikâr şekilde dile getirildiği ve Ortadoğu'da müesses nizamın görünen yüzü olan otoriter yönetimlere yönelik tepkilerin zirveye ulaştığı ve bunları sarstığı Arap Baharı sırasında bölgedeki devlet yapılarının zayıflaması ile devlet dışı aktörlerin yükselişine şahit olunmuştur. Süreç boyunca Mısır, Tunus ve Yemen'de iktidar değişikliğine neden olurken Suriye özelinde rejimin öncelikle İran'ın, takip eden süreçte Rusya'nın aktif desteğiyle tedricen muhalifleri İdlib'deki dar bölgeye atmak suretiyle pozisyonunu koruduğu ancak Esad'ın mevcut durumda oldukça pasif bir konuma düşerek meşruiyetini yitirdiği günümüzdeki konjonktür oluşmuştur. Bu dönemde küresel ve bölgesel çaptaki güç ilişkilerinin parçası olan, müesses nizamın da temsilcisi durumundaki yönetimlerin sarsılması bazı ülkeler için endişe kaynağı olmuş, bölgeye nüfuz etmek isteyen diğerleri içinse fırsat kapılarını aralamıştır. Nitekim Suriye'deki rejimin bekasını ulusal güvenliğinin bir parçası olarak gören İran için gelişmeler önemli bir tehdit algısı ortaya koyarken hem Suriye'de hem de Libya'da nüfuz alanı oluşturan ve/ya bunu geliştiren Rusya için fırsat teşkil etmiştir.

> Rusya'nın ÖAŞ odaklı asimetrik yöntemleri, müdahaleci bir karakter taşımakta; siyasi, ekonomik ve jeopolitik çıkarları korumaya ve kazanım elde etmeye yönelik faaliyetleri içermektedir.

MOSKOVA'NIN ÖAŞ MİMARİSİ

Geleneksel olarak devlet tarafından yürütülen askerî faaliyetleri üstlenen ÖAŞ'ler, modern dönemde çatışmanın etkin birer parçası olmaya başlamıştır. Rusya, küresel bir güç olarak dünya sahnesine tekrar dönmek ve bölge sathında nüfuzunu arttırmak amacıyla ABD'nin bölgede bıraktığı boşluğu değerlendirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda Moskova tarafından Afrika, Ortadoğu ve Güney Asya'da ÖAŞ'lerden yoğun olarak istifade edilmektedir. İlk olarak Kırım'ın ilhakı ve Ukrayna'nın doğusundaki ayrılıkçıların desteklenmesi esnasında kullanıldığı iddia edilen Rus

ÖAŞ'lerin, Moskova adına faaliyetlerinin Afrika'da ciddi bir etkinlik unsuru olduğu seyredilirken, Arap Baharı ile Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da alanının genişlediğini ifade etmek mümkündür. Suriye'de yoğun olarak kullanılan Rus ÖAŞ'lerin, Libya'da da Halife Hafter'e bağlı unsurlara destek verildiği süreçte önemli rol oynadığı müşahede edilmiştir.

Batılı muadillerinin daha çok kritik altyapılar, konvoylar, yakın koruma, eğitim gibi hizmetler vermesine mukabil Rus ÖAŞ'lerin bu gibi faaliyetlerin yanı sıra doğrudan çatışmalara dâhil olması göze çarpan en temel farklılıktır. Esasen asimetrik unsurların savaşlarda kullanılması, Rusya için Çarlık dönemi hatta belirli aralıklarla Sovyetler Birliği'nde de başvurulan ve gelenekselleşmiş bir yöntemdir. Günümüzde bu asimetrik yöntemler, Wagner gibi ÖAŞ'ler aracılığıyla çatışma bölgelerine nüfuz etmek, şartların olgunlaşması ile konjonktürel olarak kendi silahlı kuvvetlerine bağlı unsurlarla varlığını göstermek gibi konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan yöntemlerin bir arada kullanılması şeklinde tekrar kendini göstermektedir. Rusya'nın ÖAŞ odaklı asimetrik yöntemleri, müdahaleci bir karakter taşımakta; siyasi, ekonomik ve jeopolitik çıkarları korumaya ve kazanım elde etmeye yönelik faaliyetleri içermektedir. Bu strateji aracılığıyla Rusya, bir yandan sahadaki şartları ordunun girişi için hazırlarken, diğer yandan bölgedeki varlığını gölgelemek ve bu sayede kendisine karşı gelişmesi muhtemel tepkilerden, uluslararası hukukun getireceği olası sorumluluktan, operasyonlar için harcanan meblağlar, asker kayıpları ve de bunun getireceği kamuoyu tepkisinden kaçınma imkânı bulmaktadır. Ancak gönderildikleri bölgelerde askerî faaliyetler yürüten ÖAŞ'lerin Rusya için birer gölge güç unsuru teşkil etmesine karşın, bunların Rusya'da resmen var olmayan, resmiyette farklı iş kollarına yahut da üçüncü ülkelerde kayıtlı yapılar olduğunun altını çizmekte fayda vardır ki bu durum mezkûr risklerden kaçınmak için Kremlin'e "makul reddedilebilirlik" sağlamaktadır. Keza Rus Anayasası ve ceza yasasına göre ÖAŞ faaliyetleri yasaklanmakta ve Rus vatandaşların ülke dışında özel şirketlerde istihdam edilerek çatışmalara dâhil olması yasa dışı sayılmaktadır.

> **ÖAŞ'lerin katıldığı stratejik görevlerde inisiyatifin tamamen Moskova'da olduğunu ifade etmek mümkündür. Nihayeten, bunların devletle ilişkisi olmaması sebebiyle kontrol mekanizmasının gayrıresmî bir şekilde yürütüldüğü ve hiyerarşik yapının bir hayli karmaşık olduğunu söylemek mümkündür.**

Diğer önemli bir nokta ise ÖAŞ'lerin Rus devletiyle resmî bağı olmamasına karşın fiiliyatta bu şirketlerin sahibi olan Kremlin'e yakın oligarkların, Rus güvenlik bürokrasisinin denetiminde ve Moskova'nın çizdiği sınırlar içerisinde bir hareket alanına sahip olmasıdır. Bunların ancak Rusya'nın menfaatine ters düşmediği hallerde ve kritik olmayan ticari faaliyetlerde bulunmalarına müsaade edilirken ÖAŞ'lerin katıldığı stratejik görevlerde inisiyatifin tamamen Moskova'da olduğunu ifade etmek mümkündür. Nihayeten, bunların devletle ilişkisi olmaması sebebiyle kontrol mekanizmasının gayrıresmî bir şekilde yürütüldüğü ve hiyerarşik yapının bir hayli karmaşık olduğunu söylemek mümkündür. Uzun yıllardır ÖAŞ kullanılmasına rağmen Rusya'da bu unsurların yasallaşmasına dair kanunların korunmasının altında ÖAŞ'ler üzerinde kontrolün muhafaza edilebilmesi adına bir baskı unsuru olarak yasa dışı statünün elde tutulması amacının yattığı ifade edilmektedir.

İRAN'DA İLERİ SAVUNMACI KARAKTERDE KURUMSALLAŞAN YAPI

İran ise bölgesel bir güç olarak Devrim Muhafızları bünyesinde kurumsallaşan çok yönlü asimetrik savaş stratejisini, İran-Irak Savaşı'nda yaşanan tecrübeler neticesinde geliştirmiştir. Kudüs Gücü bu stratejinin uygulayıcısı olan ve yurt dışındaki operasyonlarda başat konumdaki yapıyı teşkil etmektedir. Bu kapsamda merkezden çepere doğru bölgede Hizbullah, Husiler, Taliban ve Hamas gibi Şii ve Sünni devlet dışı aktörlerle ortaklık kuran İran, bu ilişki ağını, ABD ve müttefikleri tarafından tahakküm altına alınan bölgesel güç yapısını yıkacak Umman Körfezi'nden Irak, Suriye ve Lübnan'dan Doğu Akdeniz kıyılarına kadar uzanan "Direniş Ekseni" olarak tarif etmektedir. Kendisiyle arasında ciddi bir güç asimetrisi bulunan hasımlarına karşı İran,

bu ortaklıklar aracılığıyla kurduğu ağlarla belirli yoğunlukta ve frekansta saldırılar gerçekleştirmektedir. Bu proxy yapıların kullanılması, asker kayıpları ve ambargolar nedeniyle zarar gören ekonomi dolayısıyla fakirleşen halkın tepkisinin önüne geçilmesi, güçlü hasımlara saldırılara karşılık vermesi adına makul sebepler vermeme ve uluslararası hukukun getireceği sorunluluktan kaçınma imkânı sağlaması açısından kritiktir. Bu durumun Rus ÖAŞ'lerin kullanılmasından beklenen avantajlarla birebir uyuşması, söz konusu iki unsurun kullanımında benimsenen asimetrik yaklaşımlar çerçevesinde tabiidir. Genel olarak İran'ın stratejisi savunmacı bir karakterdedir ve "ileri savunma" olarak nitelendirilmektedir. Kudüs Gücü'ne bağlı kadrolar, İran'ın sınırları dışındaki vekil unsurları eğitmekte, bunları organize ederek lojistik ve her türlü teknik desteği sağlamaktadır. İran, bu minvalde ulusal güvenliğinin sınırlarını merkezden uzaklaştırmayı ve stratejik derinliğini arttırmayı hedeflemektedir. Burada özellikle Kasım Süleymani dönemindeki tecrübelere istinaden Kudüs Gücü'nün Devrim Muhafızları bünyesindeki emir komutan zincirinin dışında ve doğrudan ruhani lidere hesap vermesi haricinde, İran'ın Proxy savaşındaki uygulamalar, teamüller ve yasal çerçeve ruhani lidere anayasada verilen geniş yetkiler kapsamında yürümektedir.

Hem Devrim Muhafızları hem de Wagner gibi bazı Rus ÖAŞ'lerin siber savaş konusunda uzmanlaşan birimlere sahip olduklarına yönelik iddialar mevcuttur. Burada da İran'ın öncelikle 2010 yılında maruz kaldığı Stuxnet gibi saldırılar nedeniyle savunmacı bir yaklaşımla başlatmış ancak daha sonra siber alanda kayda değer faaliyetlere giriştiği gözlemlenmiştir. Rusya'nın başta 2016 ABD Seçimlerine müdahale iddiaları olmak üzere siber alanda ÖAŞ'ler aracılığıyla önemli faaliyetler yürüttüğü iddia edilmektedir. Rus oligark Yevgeny Prigozhin'in sahip olduğu "İnternet Araştırma Merkezi" bunun en bilinen örneğidir.

Yapısal anlamda Rusların ÖAŞ sistematiği, bunun insan kaynağına yaptığı yatırımlar ve genel olarak trend incelendiğinde, kontrol mekanizmasındaki karmaşık yapının revize edilmesi ve geliştirilmesinin muhtemel olduğu değerlendirilmektedir. Bu minvalde, sistemdeki belirsizliğin azalması ve daha kurumsal bir yapı ortaya çıkarılması beklenmektedir. Dolayısıyla ÖAŞ'lere dair yasal statüde de bir değişmenin gerçekleşmesiyle birlikte İran'daki sistematiğe daha fazla yakınlaşan bir kurgunun ortaya çıkması olasıdır. Orta ve uzun vadede ÖAŞ'lerin, dünyadaki çatışma bölgelerinde daha fazla adının duyulacağı beklenmektedir. ■